

вони є пріоритетними. І якщо не визнавати їх необхідності як філософсько-методологічної основи, вчені та педагоги при формуванні соціальної ідентичності суб'єкта будуть діяти за схемою – «спрощені схеми мислення, висновки на основі частково осмисленої реальності та рішення проблем на тлі суперечливих етичних положень» (3, с. 43). Подібний спосіб, безперечно, здатен покращити поведінкову складову соціального суб'єкта, проте лише частково, поверхнево і на певний час. Неявні протиріччя позицій при цьому лише накопичуються до критичної маси та неминучості нової конфліктності.

Зрозуміло, наскільки складним є це завдання, а саме оптимальне поєднання абстрактних раціональних (філософсько-методологічних) та ірраціональних (життєвих/побутових) соціально-психологічних форм в моделях повсякденного супроводу особистості. Але без пошуків його розв'язання про високу ефективність такого підходу говорити дуже важко.

Список використаних джерел:

1. Кухарук О. Ю. Суспільні трансформації та ідентичність українців у контексті теорії соціальної ідентичності. *Проблеми політичної психології* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 8 (22). С. 64–73. URL: <https://politpsy.org/index.php/popp/article/view/34/31>
2. Heidegger M. On the Essence of Truth. URL: <https://aphelis.net/wp-content/uploads/2011/02/Martin-Heidegger-On-the-Essence-of-Truth.pdf3>
- 3 Кириченко А. М, Стежко З. В. Українська мова як мова науки (у контексті концептуальної картини світу). *Наука і наукознавство. Міжнародний науковий журнал*. 2024. № 24 (126). С. 40–50 <https://doi.org/10.15407/sofs2024.04.040>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-88>

Терновий В. А.,

*здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри психології,
філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИ, ЩО ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

У зв'язку з військовою агресією з боку росії багато громадян України зазнали фізичного та психологічного впливу від бойових дій,

як на окупованих територіях, так і на територіях підконтрольних Україні. Внаслідок такого тривалого впливу суттєво знижуються соціально-адаптивні можливості людей, втрачається колишній рівень особистісної цілісності, комунікативні компетентності, професійна самоефективність, психологічне благополуччя.

Громадяни потребують як гуманітарної, так і психологічної допомоги, потерпаючи через реальну небезпеку, відсутність адекватного доступу до соціальних послуг, втрату житла, стагнацію економічної діяльності тощо. Все це свідчить про гостру необхідність розвитку превентивної психології, складовою якої має стати травма-чутливий соціально-психологічний супровід. Подолання всіх цих негативних наслідків тривалих воєнних дій для особистості передбачає дослідження способів організації соціально-психологічного супроводу, що забезпечує відновлення психологічного здоров'я та адаптацію до мирного життя. Наше суспільство в сучасних умовах стикається з проблемою пошуку ефективних психологічних засобів адаптації населення до мирного життя. Оптимальний супровід як процес організації різнобічної і тривалої психосоціальної підтримки людини підсилює її здатність справлятися з проблемами завдяки відновленню внутрішніх ресурсів та наданню додаткових ресурсів. Супровід спрямований на полегшення реадaptaції до мирного життя через активізацію участі постраждалих у відновленні власного психологічного здоров'я та розвиток здатності запобігати патологічним наслідкам потенційно травматичних ситуацій. Потреба пошуку ефективних та масштабних інтервенцій, спрямованих на подолання психологічних наслідків травмування особистості, технологій збереження і відновлення психологічного здоров'я може здійснюватися за допомогою методу індивідуального екзистенційного аналізу А. Ленгле та методу інтерпретативного феноменологічного аналізу Дж. Сміта, М. Осборна.

Метод А. Ленгле, має певні обмеження, адже його не рекомендується використовувати для людей у стані глибокої депресії та тих, хто переживає сильні страхи. Ці досить розповсюджені серед людей, що були травмовані війною, стани можуть суттєво викривлювати розуміння власних переживань та ставлень до світу, оточення, себе самого. Водночас британський феноменологічний аналіз подібних обмежень не має. Крім того, останній більше зосереджується на повсякденних подіях життя, способах отримання та інтерпретації нового досвіду, тоді як метод А. Ленгле націлений на ситуації граничні, екзистенційні. Феноменологічний аналіз когнітивно та праксеологічно зорієнтований, тоді як екзистенційний аналіз заглиблюється в емоційно-ціннісну сферу клієнта.

Отже, поєднання цих методів дає змогу побачити не лише конструктивну динаміку в особистісному пошуку нових сенсів, побудові

життєвих перспектив, а й виникнення нових повсякденних практик життєтворення.

У широкому контексті соціально-психологічний супровід має бути спрямованим на будь-яку людину, що потрапила у складну життєву ситуацію. Як зазначає М.І. Мушкевич: «Супровід може бути досить ефективним під час вирішення сімейних конфліктів між партнерами, батьками, дітьми, в урегулюванні неприємностей на роботі, у разі переживання стресу» [1, с. 287].

Негативні наслідки травмування проявляються для особистості, що потребує супроводу, як відчутне зниження рівня психологічного здоров'я. На соціально-психологічному рівні це проявляється як зменшення схильності до співробітництва, здатності співпереживати, на ціннісно-смысловому – як втрата здатності до пошуку нових життєвих перспектив, погіршення осмислення досвіду, зниження можливості отримувати задоволення від повсякдення, а на індивідуально-психологічному – як переживання розщепленості, порушення цілісності, деструктивні зміни ідентичності, зменшення потреби у самореалізації, зниження збалансованості, адаптивності [2, с. 53].

Починати соціально-психологічний супровід ефективніше, орієнтуючись на соціально-психологічний рівень психологічного здоров'я особистості. Ідеться про необхідність підвищення комунікативної компетентності людини, її здатності чути і бачити проблеми свого оточення, включатися у життя спільноти, приймати і надавати допомогу. Супровід має сприяти покращенню взаємодії, комунікації людини, що повертається до мирного життя, з близьким і більш віддаленим оточенням – родичами, сусідами, друзями, колегами, членами територіальних, політичних, екологічних та інших спільнот. Швидкість відновлення психологічного здоров'я і повернення до мирного життя після воєнних травм забезпечується тривалою дією широкої мережі сімейних, дружніх, професійних зв'язків на особистість постраждалого.

Як стверджує Т.М. Титаренко: «Спосіб контактування з постражданим і контекст, в якому здійснюється вплив, мають вирішальне значення для полегшення реінтеграції у соціум. Умовами ефективної організації взаємодії реципієнта і агентів впливу є їхня тісна взаємодія, цілеспрямованість, активність, зацікавленість, відповідальність обох учасників процесу, взаємна толерантність, готовність до компромісів. Продуктивний супровід передбачає пильність тих, хто супроводжує постраждалого, їхню глибоку включеність у проблеми іншої людини, емпатійність, терпіння, вміння толерувати агресивні вислови та дії [3, с. 227]. Ефективний супровід має спиратися на ресурси спільноти, а не лише на діалог агента і реципієнта. Йдеться про взаємодію побратимів, комбатантів, внутрішньо переміщених осіб, волонтерських організацій, певних державних та недержавних структур. Серед практик реінтеграції у соціум особливу увагу привертають інтенсивні

комунікативні практики взаємодії та підтримки, а також фасилітація самоти взаємодопомоги [4, с. 46; 5, с. 34].

Соціально-психологічна адаптація військових, які брали участь у воєнних конфліктах, і пошук ефективних шляхів її реалізації мають посісти важливе місце у соціальній політиці держави. Аналіз досвіду соціальної адаптації звільнених у запас військовиків засвідчує, що ця проблема має бути важливою складовою соціально-економічної політики українського уряду, на вирішення якої у країнах НАТО та Євросоюзу передбачено значні кошти. У цих же країнах створена законодавча база та успішно функціонують механізми, які гарантують ветеранам професійну підготовку, працевлаштування та відповідні соціальні гарантії [6 с. 8]. Таким чином, основні форми організації соціально-психологічного супроводу такі: безпосередня, якщо психологічну підтримку забезпечує психотерапевт, соціальний працівник, волонтер, член сім'ї; опосередкована, якщо супровід зумовлений комунікативною взаємодією зі спільнотою. Соціально-психологічний супровід є процесом безпосередньої допомоги травмованій особі, процесом стимуляції залучення особи до спільноти, а також підтримки спільноти у її прагненні допомагати особі та іншим спільнотам. Медійні способи підтримання само ефективності учасників бойових дій, членів їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб показали свою ефективність.

Отже соціально-психологічний супровід як складова частина превентивної психології та медіатор конструктивних особистісних трансформацій є спеціально організованою діяльністю, спрямованою на полегшення реінтеграції вразливих категорій населення до умов мирного життя. Ідеться про відновлення та збереження психологічного здоров'я, професійну самореалізацію (працевлаштування, навчання, професійну переорієнтацію), збереження (або створення) сім'ї та поглиблення стосунків із значущим оточенням. Специфіку супроводу можна охарактеризувати у координатах комплексності, тривалості, систематичності та опосередкованості взаємодії агента і реципієнта через організацію підтримки з боку оточення людини. Таким оточенням є сім'я, професійні та інші спільноти, волонтерські організації. До перспектив подальших досліджень можна віднести дослідження соціально-психологічного супроводу: практик групової взаємодії, взаємодопомоги та підтримки реципієнтів і агентів супроводу; практик само- та взаємодопомоги, що передбачають дозовані супроводжувальні консультації спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Мушкевич М. І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. Т. XIII, ч. 1. С. 287–294.

2. Савінов В. В. Використання плейбек-театру в роботі з внутрішньо переміщеними особами. *Простір арт-терапії*. 2018. Вип. 1(23). С. 53–65.

3. Титаренко Т. М. Способи організації соціально-психологічного супроводу особи, яка постраждала внаслідок воєнної агресії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2019. Випуск 4. С. 224–230.

4. Климчук В., Королець І., Горбунова В. Громада – це Я : програма психосоціального сприяння громадській активності ветеранів АТО. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2017. 46 с.

5. Лазоренко Б. П. Експертна оцінка та технології реінтеграції внутрішньо-особистісних конфліктів в умовах переживання учасниками АТО наслідків травматичних подій. Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. Київ, 2018. С. 34–36.

6. Андрущенко В. І. Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. Умань : ВПЦ «Візаві». 2022. Вип. 8. С. 6–16.